

Marzena Lickiewicz

Uniwersytet w Białymstoku

PLANY ZADAŃ OCHRONNYCH JAKO ELEMENT ZARZĄDZANIA OBSZARAMI WIEJSKIMI SIECI „NATURA 2000”

CONSERVATION ACTION PLAN AS PART OF MANAGMENT OF „NATURE 2000” RURAL AREAS

Słowa kluczowe: „Natura 2000”, obszary chronione, plan zadań ochronnych

Key words: „Nature 2000”, protected areas, conservation action plan

Synopsis. Okres powstawania planów zadań ochronnych dla obszarów objętych siecią „Natura 2000” jest okazją do zapoznania społeczności lokalnych z założeniami tej formy ochrony przyrody. Obejmuje ona już około 20% powierzchni naszego kraju, a tworzone właśnie dokumenty będą obowiązującym prawem miejscowym, którego przepisów będzie należało przestrzegać. Artykuł przybliży zasady tworzenia planów oraz problematykę partycypacji społecznej. Omówiono również proces powstawania i konsultacji pierwszego w Polsce planu zadań ochronnych obszaru „Murawy w Haćkach”.

Wstęp

Europejska Sieć Ekologiczna „Natura 2000” (N2000) jest systemem chroniącym najcenniejsze przyrodniczo obszary, który funkcjonuje w krajach Unii Europejskiej (UE) w oparciu o dwa akty prawne – Dyrektywę *ptasią* [1992] i *siedliskową* [1979]. Głównym celem powołania tej formy ochrony przyrody było zachowanie naturalnych siedlisk i zagrożonych gatunków dzięki wyznaczeniu obszarów ochrony, które docelowo mają stworzyć ekologiczną sieć. Obszary Specjalnej Ochrony (OSO) są tworzone w celu ochrony dzikiego ptactwa, zaś Specjalne Obszary Ochrony (SOO) – aby chronić siedliska naturalne, które zostały zakwalifikowane jako szczególnie cenne dla zachowania bioróżnorodności UE. Do maja 2010 w 27 krajach UE wyznaczono 5315 obszarów OSO, które zajmują 11,4% powierzchni lądowej krajów członkowskich oraz 22 529 obszarów SOO – 13,7% [„Natura 2000”... 2010]. W Polsce powołano 141 obszarów OSO, które zajmują 15,6% powierzchni lądowej kraju i 823 obszary SOO stanowiące 11,1% powierzchni lądowej [Bołtromiuk 2011].

Podczas niedawnego seminarium biogeograficznego¹ przedstawiciele Komisji Europejskiej podkreślili, że w Polsce dobiega końca okres wyznaczania obszarów objętych nową formą ochrony, jaką jest „Natura 2000”, a zaczyna się czas efektywnego nimi zarządzania. Kluczowymi organami zarządzającym siecią są: przedstawiciele Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (GDOS) i jej oddziałów regionalnych, ważną funkcję pełnią również gospodarze terenów objętych siecią – dyrektorzy parków narodowych, urzędów morskich i nadleśniczowie. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska sprawując nadzór prowadzi ewidencję danych, które są potrzebne do podejmowania działań ochronnych, a ponadto wydaje zalecenia i wytyczne. Organem koordynującym są dyrektorzy regionalni, którzy nadzorują podległe sobie obszary.

Polskie podejście do problemów funkcjonowania sieci „Natura 2000” wyróżnia „konserwatorski” charakter. Zarządzanie obszarami objętymi ochroną zmarginalizowano, zaś nacisk położony jest na elementy przyrodnicze, co ma swoje odzwierciedlenie w tworzonych dokumentach strategicznych dla tych obszarów – planów zadań ochronnych. Zbyt wąskie spojrzenie na problemy istniejące na zróżnicowanych własnościowo terenach może przyczynić się do powstawania konfliktów społecznych, wynikających z braku zrozumienia i akceptacji dla prowadzonych działań.

Podstawy prawne zarządzania obszarami „Natura 2000”

Przepisy unijne, regulujące zasady funkcjonowania obszarów „Natura 2000”, pozostawiają krajom członkowskim dużą swobodę w wyborze sposobu zarządzania i planowania działań, które mają przyczynić

¹ Komisja Europejska stwierdza kompletność sieci „Natura 2000” we wszystkich krajach członkowskich na podstawie wyników przeprowadzonych seminariów biogeograficznych. Dla dwóch polskich regionów – alpejskiego i kontynentalnego – takie spotkanie odbyło się w dniach 24-26 marca 2010 w Warszawie.

się do osiągnięcia postawionych celów. W Dyrektywie *siedliskowej* art. 2 wyraźnie określa sposób postępowania: podejmowane działania mają uwzględniać wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne. Opracowywane plany i strategie działania dla omawianych obszarów powinny zatem uwzględniać specyficzne lokalne uwarunkowania, a także rodzaj i charakter własności gruntów. Poszczególne kraje ustalają konieczne działania ochronne, które powinny obejmować odpowiednie plany zagospodarowania, specjalnie opracowane dla tych obszarów lub zintegrowane z innymi planami rozwoju (art. 6.1 Dyrektywy *siedliskowej*). Dyrektywa łączy bowiem potrzebę chronienia przyrody z gospodarowaniem, nie ogranicza również możliwości rozwoju lokalnego i regionalnego. Otwartą pozostaje kwestia umiętnego wyważenia proporcji planowanych działań, pozostawiona w gestii poszczególnych krajów.

Funkcjonowanie sieci „Natura 2000” w Polsce reguluje Ustawa o *ochronie przyrody* (z 16 kwietnia 2004 r.), która nakłada na sprawujących nadzór nad obszarami objętymi „naturą” formą ochrony obowiązek sporządzenia dziesięcioletnich planów zadań ochronnych (PZO). Pierwsze plany powinny powstać w okresie sześciu lat od momentu ustanowienia tych obszarów, a proces powstawania zakłada aktywny udział lokalnych społeczności, w tym również przedsiębiorców prowadzących tam działalność gospodarczą. Udział społeczeństwa odbywa się na zasadach i w trybie określonym w Ustawie z 3 października 2008 r. o *udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz.U. z 7 listopada 2008 r. Nr 199, poz. 1227). Omawiany dokument jest ustanawiany przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, po wcześniejszym uzgodnieniu z dyrektorem regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych – jeśli obejmuje on tereny zarządzane przez Lasy Państwowe. Ustawa określa zakres danych, niezbędnych do prawidłowego sporządzenia planu – oprócz opisu granic i mapy obszaru naturalnego należy zidentyfikować wszystkie zagrożenia w siedliskach przyrodniczych, zarówno istniejące jak również potencjalne oraz określić cele działań ochronnych i same działania wraz ze wskazaniem odpowiedzialnych za ich wykonanie podmiotów i miejsc wdrażania. Szczególny nacisk położono na ochronę czynną, monitoring stanu chronionych gatunków i realizację celów tej ochrony oraz pogłębianie wiedzy o przedmiotach ochrony. Kolejny element planu to wskazówki do zmian w istniejących dokumentach planistycznych gmin, które mają służyć skutecznym ograniczeniom i eliminacji zagrożeń niezbędnych do utrzymania lub odtworzenia stanu siedlisk i chronionych gatunków. Ostatni element planu zadań ochronnych, to wskazanie terminu sporządzenia planu ochrony dla części lub całości obszaru, jeśli istnieje taka potrzeba. Dokumentami wykonawczymi są dwa Rozporządzenia Ministra Środowiska z 17 lutego i 20 kwietnia 2010 r.

Z punktu widzenia mieszkańców terenów objętych siecią „Natura 2000” najistotniejsza zdaje się być kwestia konieczności sporządzania planów ochrony dla części lub całości obszarów chronionych. Wynika to z zasadniczych różnic między tymi dokumentami (tab. 1) – plany ochrony mają być sporządzane na dwadzieścia lat i będą to dokumenty ustanawiane przez Ministra Środowiska w formie rozporządzenia. W wyniku przeprowadzonych prac inwentaryzacyjnych powstaną długookresowe programy ochrony, które precyzyjnie określą sposób i zakres postępowania zarówno w kwestii ochrony przyrody, jak też prowadzenia działalności gospodarczej oraz warunków możliwości inwestowania przez rolników, przedsiębiorców i osoby zainteresowane budowaniem tzw. drugich domów na tych atrakcyjnych turystycznie terenach.

W przypadku części obszarów „Natura 2000” plany zadań ochronnych będą etapem do opracowania w przyszłości planów ochrony – w takim kontekście należy zaznaczyć, że zawarte w nich zapisy będą istotne dla przyszłych dokumentów planistycznych, takich jak: strategie i plany rozwoju gmin, powiatów, województw, plany zagospodarowania przestrzennego gmin. Zespoły pracujące nad PZO muszą uporać się z wieloma trudnościami. Presja czasu, wynikająca z konieczności wywiązania się z unijnych zobowiązań, może wpływać na jakość powstałych planów. Brak wcześniejszych doświadczeń i niewielkie zaangażowanie osób ze świata nauki i biznesu² może utrudnić przebieg prac i znacznie je wydłużyć – jeśli uwagi do planów nie będą zgłaszane na bieżąco w trakcie prac, a dopiero w momencie przedłożenia planu do ogólnospołecznych konsultacji³.

Plany zadań ochronnych powstają w ramach szeroko rozumianej społecznej formuły, która jest oparta na dwóch filarach. Pierwszą jest warsztatowa praca w ramach Zespołu Lokalnej Współpracy, które tworzą zainteresowane instytucje, podmioty i mieszkańcy z obszaru objętego planem [Kiszczurno 2010]. Wspólna praca i prowadzony w ramach zespołów dialog społeczny powinny według przyjętych założeń przyczynić się do stworzenia dokumentów uwzględniających uwagi wszystkich zainteresowanych stron. Drugim filarem ma być platforma informacyjno-komunikacyjna, gdzie sukcesywnie będą zamieszczane efekty kolejnych etapów procesu planowania, co ułatwi społecznościom lokalnym uzyskiwanie bieżących informacji o przebiegu prac i stopniu ich zaawansowania.

² Podczas pierwszego spotkania w ramach konsultacji społecznych przy opracowywaniu PZO dla obszaru „Natura 2000” Puszcza Białowieska, które odbyło się 29 marca 2011 roku, jednym z poruszanych problemów stała się kwestia odmowy udziału w pracach nad projektem planu przez pracowników nauki – brak reakcji na zaproszenie do zespołu lokalnej współpracy.

³ Składanie uwag i wniosków odbywa się przez 21 dni, zgodnie z Ustawą o *udostępnianiu informacji o środowisku*, Art. 33 pkt 1, poz. 7.

Tabela 1. Główne założenia planów zadań ochronnych i planów ochrony
Table 1. Major objectives of conservation action plan and conservation plans

Kryteria/Criteria	Plan zadań ochronnych/ Conservation action plan	Plan ochrony/Protection plan
Okres obowiązywania/ Period of binding	sporządzany na 10 lat/ created for 10 years	sporządzany na 20 lat/created for 20 years
Forma prawna/Legal form	zarządzenie RDOŚ/regional Envi- ronmental Management order	Rozporządzenie MŚ/Ministry of Environment order
Obligatoryjność/Binding nature	obowiązkowy dla wszystkich obsza- rów „Natura 2000”/obligatory for all “Nature 2000” areas	nieobowiązkowy, wynikający z zaleceń PZO/ optional, resulting from the Protective Tasks Plan’ recommendations
Zasięg/Range	sporządzany dla całości obszaru/ created for the entire area	sporządzany dla całości lub części obszaru/cre- ated for the part or the entire area
Charakter/Character	krótkookresowy plan, sporządzany na podstawie dotychczasowej wiedzy/ short-term plan based on current knowledge	długookresowy program ochrony, sporządzany na podstawie wcześniejszej inwentaryzacji/long- term protection programme based on earliest stocktaking
Treść/Content	określa nie budzące wątpliwości cele do realizacji w okresie dziesięciu lat, nie określa reguł i zasad postępowania, a jedynie działania niezbędne do zachowania przedmiotu ochrony/ defines unambiguous aims for re- alization in 10 years period. It does not define rules and principles of proceeding, but only activities that are essential for preserving the pro- tection object	określa reguły i zasady postępowania, w tym zasady zagospodarowania przestrzennego, istnieje możliwość ustalania reguł lokalizacji infrastruktury oraz warunków przedsięwzięć (kompensacja przyrodnicza) Jasne zasady prowadzenia działal- ności na obszarze N2000/defines rules and prin- ciples of proceeding, including spatial planning rules. There exists a possibility of determining infrastructure localization rules (nature com- pensation). Clear rules of conducting business activities are set up within Nature 2000 area

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wytycznych do opracowania... 2010

Source: own study based on Wytycznych do opracowania... 2010

Plan Zadań Ochronnych „Murawy w Haćkach”

Do końca 2010 roku został ustanowiony w Polsce zaledwie jeden na ponad 850 docelowych, plan zadań ochronnych dla obszaru „Natura 2000” „Murawy w Haćkach” [Zarządzenie Nr 36/2010], położonego w podlaskiej gminie Bielsk Podlaski. Prace nad planem rozpoczęły się 9 lipca 2010 roku i trwały prawie pół roku, zaś wykonawcą (wyłonionym w drodze przetargu) było Towarzystwo Ochrony Siedlisk „ProHabitat” z Białegostoku. Omawiana ostoja pomimo niewielkiej powierzchni (159,29 ha) ma kluczowe znaczenie dla ochrony muraw kserotermicznych w Północno-Wschodniej Polsce. Pozostałe obszary to: Dolina Górnej Rospudy, Przełomowa Dolina Narwi i Ostoja Nadbużańska.

Obszar „Murawy w Haćkach” charakteryzuje się złożoną strukturą własności gruntów – ponad 73% powierzchni stanowią grunty prywatne, niecałe 19% jest własnością komunalną, zaś nieco ponad 8% pozostaje w gestii skarbu państwa. Użytki rolne zajmują 124,42 ha (w tym grunty rolne – 93,18 ha oraz łąki pastwiska – 31,54 ha), lasy – 23,30 ha oraz pozostałe grunty, czyli m.in. grunty pod stawami, nieużytki – 9,57 ha (tab. 2). Zdecydowana większość fragmentów siedlisk będących głównym przedmiotem ochrony (około 3,50 ha) jest zlokalizowana na działkach, których właścicielem jest gmina Bielsk Podlaski.

W trakcie prac nad planem zidentyfikowano trzy grupy zagrożeń dla siedlisk podlaskich muraw objętych naturową formą ochrony (tab. 3). Głównym zagrożeniem jest zaniechanie tradycyjnego, ekstensywnego rolnictwa i rolnictwa w ogóle. Wskutek zaprzestania użytkowania rolniczego gruntów – zaniechania orki, wykaszania i wypasu – rozpoczęła się stopniowa ekspansja bylin, a później krzewów i drzew, czyli sukcesja wtórna prowadząca do stopniowego odtwarzania się roślinności zaroślowej i leśnej. W okolicach Haciek proces zaniechania wypasu byłaby rozpoczął się w latach 70. XX w., równoległe zaprzestawano użytkowania kośnego części łąk i uprawę gruntów ornych. Efektem jest zarastanie pagórków kemowych krzewami oraz zmniejszający się udział gatunków charakterystycznych, co prowadzi do stopniowego zaniku murawy.

Odstąpienie od rolnictwa miało również wpływ na zalesianie gruntów porolnych, co nie pozostawało bez wpływu na charakter siedlisk. W funkcjonującym obecnie intensywnym rolnictwie stosuje się podsiewanie wysokoprodukcyjnych gatunków traw na użytkach zielonych, pestycydy, nawożenie łąk, ma więc miejsce spływ nawozów azotowych z otoczenia. Przyczynia się to do rozwoju ekspansywnych roślin zielonych, zaś siedliska ulegają przekształceniu (murawy, łąki, turzycowiska) poprzez rozwój wtórnych, ubogich gatunkowo zbiorowisk zastępczych.

Innym zagrożeniem są zmiany stosunków wodnych, co jest szczególnie niebezpieczne dla siedlisk hydrogenicznych, torfowisk i łęgów jesionowo-olchowych. Regulacja cieków oraz wykonanie rowów melioracyjnych bez urządzeń regulujących odpływ wpływa na przekształcanie się gleb na siedliskach mokradłowych, to zaś prowadzi do rozwoju ekspansywnych roślin. Spadek gatunków charakterystycznych prowadzi do stopniowego zmniejszania się powierzchni siedlisk, co może być zjawiskiem nieodwracalnym.

Działania ochronne, które należy zastosować na obszarze „Murawy w Haćkach” dotyczą przede wszystkim przywrócenia wypasu, który powinien objąć tereny wszystkich nieużytkowanych obecnie muraw, z zaznaczeniem, iż najkorzystniej na roślinność oddziałuje wypas owiec. Pozostałe zalecenia to usuwanie drzew i zakrzewień, wykaszanie powierzchni wraz z koniecznością usuwania biomasy oraz konieczność zagospodarowywania wszystkich wydzieleń muraw kserotermicznych oraz łąk świeżych jako trwałych, ekstensywnych użytków zielonych. Koszt zabiegów oszacowano na około 2,4 tys./ha rocznie, ale jako koszt dodatkowy wskazano nakłady na grodzenie, zakup owiec, poideł na około 76 tys. zł. Jako źródła finansowania wskazano: Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych z Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko”, Narodowy i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Powyższe działania dotyczą siedlisk kluczowych dla obszaru (murawy kserotermiczne i łąki świeże – 4,66 ha), w przypadku pozostałych siedlisk i gatunków sugestie i zalecenia nie są obligatoryjne, a raczej są to wskazówki do gospodarowania zgodnie z potrzebami ochrony przyrody.

Partycypacja społeczna, odbywała się w ramach spotkań Zespołu Lokalnej Współpracy, który tworzyło dwadzieścia osób: siedemnastu przedstawicieli miejscowych instytucji i organizacji oraz trzech ekspertów przyrodniczych z regionalnych jednostek naukowo-badawczych (Białowieńska Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego – B. Jaroszewicz, Instytut Biologii Uniwersytetu w Białymstoku – E. Pirożnikow, Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego – P. Pawlikowski). W trakcie prac odbyły się trzy comiesięczne spotkania zespołu (sierpień, wrzesień, październik 2010). Podczas pierwszego z nich przedstawiono wstępne założenia i cele PZO, harmonogram prac, uwarunkowania ochrony, walory przyrodnicze i przedmioty ochrony. Uczestnicy spotkania poznali także podstawy prawne funkcjonowania obszaru oraz wstępną listę zidentyfikowanych zagrożeń. Na zakończenie odbyła się wizja lokalna.

Drugie spotkanie było poprzedzone rozesłaniem do wszystkich właścicieli działek informacji o pracach nad planem oraz możliwości zgłaszania uwag. Zaprezentowano wyniki inwentaryzacji i oceny siedlisk, omówione zostały zidentyfikowane zagrożenia oraz cele ochrony. Przedstawiciel Powiatowego Zespołu Doradztwa Rolniczego (PZDR) omówił możliwości wykorzystania różnych pakietów programów rolnośrodowiskowych w gospodarstwach rolnych na obszarze ostoi „Natura 2000”, ze szczególnym naciskiem na dopłaty z wypas na murawach i hodowlę owiec maciorek, co mogłoby wykorzystywać miejscowi rolnicy. Spotkanie zakończyła wizja terenowa.

Ostatnie ze spotkań w dużej części poświęcone było możliwościom pozyskania wsparcia finansowego przez miejscowych rolników – należy podkreślić duży wkład wykonawców planu w edukację społeczności lokalnej w tym zakresie. Przedstawiona została robocza wersja planu wraz z szerokim omówieniem wszystkich zawartych tam punktów oraz wnioski dotyczące konieczności sporządzenia planu ochrony – nie znaleziono przesłanek do jego sporządzenia.

Podczas całego procesu prac nad PZO „Murawy w Haćkach” mieszkańcy aktywnie włączyli się do współpracy. Najbardziej czynnym przedstawicielem było Towarzystwo „Haj”, którego członkowie już w listopadzie 2009 roku byli inicjatorami spotkania w białostockim RDOŚ, podczas którego apelowali o konieczność ochrony cennych zasobów zlokalizowanych na ich terenie. Niepokoję budziła dewastacja siedlisk intensywnie użytkowanych rolniczo przez pozamiejscowych dzierżawców oraz zakrzaczenie muraw [www.haj.org.pl]. Świadomość posiadanych zasobów, jaką prezentują mieszkańcy jest rzadko spotykanym przykładem przedkładania konieczności ochrony przyrody ponad prywatne interesy.

Tabela 2. Struktura własności gruntów – obszar „Natura 2000” „Murawy w Haćkach”

Table 2. Land ownership structure – „Nature 2000” „Murawy w Haćkach” area

Typ własności/ Type of ownership	Rodzaj użytkowania/Kind of use	Powierzchnia/ Area	
		ha	%
Prywatna/ Private	użytki rolne/arable lands	100,41	63,83
	lasy/woodlands	9,15	5,81
	inne grunty/other lands	5,41	3,45
Skarbu państwa/Public (State Treasury)	użytki rolne/arable lands	4,16	2,65
	lasy/woodlands	8,29	5,27
	inne grunty/other lands	0,64	0,41
Komunalna/ Municipal ownership	użytki rolne/arable lands	19,85	12,61
	lasy/woodlands	5,86	3,73
	inne grunty/other lands	3,52	2,24
Razem/Total		157,29	100

Zródło: opracowanie własne na podstawie Zarządzenie Nr 36/10...
Source: own study based on Zarządzenie Nr 36/10...

Tabela 3. Zestawienie zagrożeń i proponowanych działań ochronnych dla siedlisk* i gatunków będących przedmiotem ochrony na obszarze „Natura 2000” „Murawy w Haćkach”
 Table 3. Threats and recommended conservation measures for habitats and species protected in „Nature 2000 „Murawy w Haćkach” area

Przedmiot ochrony w obszarze/ <i>Object of protection in area</i>	Powierzchnia [ha]/ <i>Area [ha]</i>	Istniejące zagrożenia/ <i>Existing threats</i>	Potencjalne zagrożenia/ <i>Potential threats</i>	Działania ochronne/ <i>Protective operations</i>
Murawy kserotermiczne/ <i>Xerothermic grasslands</i>	2,89	zaprzeszanie wypasu, sukcesja wtórna i zalesianie, eksploatacja kopalin, intensyfikacja rolnictwa/ <i>cessation of pasturage, secondary succession and afforestation, exploitation of minerals intensification of agriculture</i>	sukcesja wtórna, intensyfikacja rolnictwa/ <i>secondary succession, intensification of agriculture</i>	usunięcie pojedynczych drzew i krzewów, wykaszanie i usuwanie pozyskanej biomasy, przywrócenie i utrzymywanie wypasu w systemie kwaterowym lub wykaszanie z usuwaniem biomasy, utrzymywanie jako trwałe użytki zielone bez stosowania nawożenia ani środków ochrony roślin, nie pozyskiwanie kopalin/ <i>removal of individual trees and shrubs, mowing and removal of gained biomass, restoring and maintaining the pasturage in section system or mowing with removal of biomass, maintaining as permanent grasslands without the use of fertilizers or plant protection products, no mineral extraction</i>
Nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie/ <i>Lowlands and mountain meadows extensively exploited</i>	1,77	intensyfikacja rolnictwa (chemizacja, podsiewanie)/ <i>intensification of agriculture (chemicalization, sowing)</i>	intensyfikacja rolnictwa (chemizacja, podsiewanie)/ <i>intensification of agriculture (chemicalization, sowing)</i>	utrzymywanie jako trwałe użytki zielone bez stosowania orki, nawożenia ani podsiewania mieszanek traw, utrzymywanie niezmiennych stosunków wodnych/ <i>maintaining as permanent grasslands without the use of plowing, fertilization or sowing of grass mixtures, maintaining unchanged water relations</i>
Zarośla jałowcowe/ <i>Juniper Bushes</i>	0,16	sukcesja wtórna/ <i>secondary succession</i>	sukcesja wtórna/ <i>secondary succession</i>	usunięcie drzew/ <i>removal of trees</i>
górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk/ <i>Mountain and lowland alkaline bogs like marshes, sedges and moss</i>	1,41	zmiany stosunków wodnych/ <i>changes of water relations</i>	intensyfikacja rolnictwa (chemizacja, podsiewanie)/ <i>intensification of agriculture (chemicalization, sowing)</i>	utrzymywanie jako trwałe użytki zielone bez stosowania orki, nawożenia ani podsiewania mieszanek traw, utrzymywanie niezmiennych stosunków wodnych/ <i>maintaining as permanent grasslands without the use of plowing, fertilization or sowing of grass mixtures, maintaining unchanged water relations</i>
Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe/ <i>Riparian willow, riparian poplar, riparian alder and riparian ash</i>	3,41	zmiany stosunków wodnych/ <i>changes of water relations</i>	-	prowadzenie gospodarki zgodnej z postępowaniem w lasach wodochronnych, stosowanie rębni przerebową i odnowienia naturalne, pozostawianie martwego drewna liściastego, stojącego i leżącego; utrzymywanie niezmiennych stosunków wodnych/ <i>conducting the economy in accordance with the forests for waterproofing proceedings, use of thinning, natural renewals, leaving dead standing and lying hardwood, maintaining unchanged water relations</i>
Czerwończyk nieparek <i>Lycaena dispa</i> motyl higrofilny/ <i>Butterfly</i>	brak danych/ <i>lack of data</i>	zmiany stosunków wodnych/ <i>changes of water relations</i>	intensyfikacja rolnictwa/ <i>intensification of agriculture</i>	utrzymywanie niezmiennych stosunków wodnych/ <i>maintaining unchanged water relations</i>

* Siedliskiem kluczowym dla obszaru są kwieciste murawy kserotermiczne i świeże łąki użytkowane ekstensywnie (poz.1-2), poz. 3-6 nie stanowią formalnie przedmiotu ochrony, ale występują w obszarze/*Critical habitat for the area are xerothermic and flowery fresh meadows used extensively (item 1-2), item 3-6 are not formally object of protection, but are in the area*

Źródło: jak w tab. 2
 Source: see tab. 2

Podsumowanie

Obecnie brak jest doświadczeń związanych z wdrażaniem planów zadań ochronnych dla obszarów „Natura 2000”, a prace nad zaledwie częścią z nich dopiero się rozpoczęły. Sprecyzowanie działań, jakie należy podjąć w celu zachowania najcenniejszych zasobów przyrody jest podstawowym kryterium skutecznej ochrony. Jednak równie ważna jest odpowiedź na pytanie kto i za ile te działania wykona. Z analizy jedyne jak dotąd PZO wynika, że problem ten jest traktowany dość ogólnikowo. Szacunki przyjęte przez twórców planu nie są poparte kalkulacjami, zaś w charakterze wykonawcy wymieniono kilka instytucji bez przypisania im konkretnych zobowiązań. Może zatem pojawić się obawa, że plany będą dość kosztownym papierowym zapisem, gdyż należy je wykonać aby wywiązać się z unijnych zobowiązań, zaś realizacja przesunie się w czasie z powodu braku środków oraz niejasnych kompetencji.

Aktywne włączanie społeczności lokalnych w prace planistyczne może pomóc zainteresować szerszy krąg ludzi problematyką zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich [Olaczek 2010], co będzie dodatkową korzyścią i przyczyni się do wzrostu świadomości ekologicznej. Zaznajomienie poszczególnych grup społecznych z siecią „Natura 2000” jest niezbędne aby z jednej strony rozwiać wiele kontrowersji, zaś z drugiej pokazać konsekwencje jakie wynikają z jej wprowadzenia [Kłodziński 2010]. Prace nad planami mogą być ku temu znakomitą okazją, zwłaszcza jeśli w proces będą zaangażowani najlepsi eksperci w swoich dziedzinach. Warty rozważenia jest włączanie do zespołów innych specjalistów, nie tylko przyrodników, szczególnie z dziedziny ekonomii i zarządzania. Spojrzenie na obszary chronione z innej perspektywy niż tylko przyrodnicza, może przyczynić się do stworzenia dokumentów przyjaznych nie tylko przyrodzie ale również ludziom.

Literatura

- Boltramiuk A.** 2011: Przesłanki tworzenia i geneza sieci „Natura 2000”. [W:] „Natura 2000” jako czynnik zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski (red. A. Boltramiuk, M. Kłodziński). IRWiR PAN, Warszawa.
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Dz.U. WE L 206 z 22.07.1992.
- Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa. Dz.U. WE L 103 z 25.04.1979.
- Kiszkurno S.** 2010: Plan zadań ochronnych jako narzędzie zarządzania siecią „Natura 2000”. [W:] Europejska Sieć Ekologiczna „Natura 2000” jako nowy element otoczenia polskiej wsi i rolnictwa (red. A. Boltramiuk). IRWiR PAN, Warszawa.
- Kłodziński M.** 2010: Rozwój terenów wiejskich objętych siecią ekologiczną „Natura 2000”. *Więś i rolnictwo*, 1, IRWiR PAN, Warszawa.
- “Natura 2000”. 2010: *European Commission Nature and Biodiversity Newsletter*, 29.
- Olaczek R.** 2010: Nadzieje i rozczarowania w związku z Naturą 2000. Zeszyt XLIX „Natura 2000”. Szanse i zagrożenia. Instytut Problemów Współczesnej Cywilizacji im. Marka Dietricha, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzenia projektu zadań ochrony dla obszaru „Natura 2000”. Dz.U. z 20 kwietnia 2010 r. Nr 64, poz. 401.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzenia projektu planu zadań ochronnych dla obszaru „Natura 2000”. Dz.U. z 8 marca 2010 t. Nr 34, poz. 186.
- Ustawa z 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody. Dz.U. z 30 kwietnia 2004 r. Nr 92, poz. 880 ze zm.
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Dz.U. z 7 listopada 2008 r. Nr 199, poz. 1227.
- Wytoczne do opracowania planu zadań ochronnych dla obszaru „Natura 2000”. 2010: GDOŚ, projekt, wersja z 5 lutego. [www.haj.org.pl], 2011.
- Zarządzenie Nr 36/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru „Natura 2000 – Murawy w Haćkach” (PLH200015).

Summary

The period of developing conservation action plans for areas included in the “Nature 2000” is a great opportunity to inform the local community about the objectives of this kind of environment protection. The “Nature 2000” protection programme encompasses about 20 per cent of area of Poland and the latest documents that are being written will become the local binding law.

This article presents principles of Conservation action plans and the problem of social participation. The process of public consultations and the creation of the first Polish protective tasks plan for ‘Murawy w Haćkach’ area was also discussed in the article.

Adres do korespondencji:

mgr Marzena Lickiewicz
Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomii i Zarządzania
e-mail: marzena.lickiewicz@neostrada.pl